

Farvekoder, placeret i marginen, viser, i hvilke fag der i forbindelse med værfaglige forløb kan arbejdes med de forskellige kapitler og afsnit i bogen. Således er grøn rettet mod historie, blå samfundsfag, lilla religion, rød dansk og orange engelsk.

Til bogen hører en hjemmeside med arbejdsopgaver og opgaver til de enkelte kapitler, analyseskemaer, tekstforslag, film- og lyd klip, links til relevante hjemmesider og oplæg til videre arbejde med emnet i forbindelse med forløb om EU og menneskerettigheder.

Tak til redaktør Kjeld Mazanti Sørensen og Forlaget Columbus for tålmodighed, sparring og konstruktiv kritik i forbindelse med udarbejdelsen af bogen. Endvidere tak til 3. d og 3. n årgang 2010 på Espergårde Gymnasium og Hf for at have været forsøgskaniner på manuskriptet samt medudviklere til afsnittet om civilreligion i Danmark.

Historie

Samfundsfag

Religion

Lotte Møller Bøtcher

Dansk

Når gudel bliver nationalist:
- civilreligion i USA og Danmark

Engelsk

Columbus 2011

Civilreligion

– religion for folket

„God bless the United States of America.“ Med disse ord afslutter den amerikanske præsident sine taler til den amerikanske nation. For folk, der ikke bor i USA, kan dette virke meget pompøst og selvhøjtideligt. Især fordi den amerikanske forfatning på samme tid fastslår adskillelse af religion og politik. Alligevel er der i USA en lang tradition for, at præsidenten taler om Gud og bruger religiøse udtryk, når han går på talerstolen. Og det er ikke kun i præsidentens taler, at man kan finde religiøse henvisninger. Det findes i næsten alt, der har tilknytning til den amerikanske nation. På pengesedlerne står der „In God We Trust“, i troskabseden sværges folket tro skab til nationen „Under God“, og i nationalhymnen hylder amerikanerne Gud som unionens skaber og beskytter. Endvidere er der i den amerikanske selvforsættelse blevet skabt en forestilling om, at Amerika er „Guds eget land“. Denne tanke har reddet i det amerikanske bibelbælte¹ og indikerer, at USA har en særlig status i Guds øjne. Denne religiøsitet er et eksempel på det fænomen, som i religionssociologien kaldes civilreligion. Ud fra denne tilgang er det ikke den amerikanske præsidents egen personlige tro, som kommer til udtryk i hans taler, ligesom det heller ikke er en konventionel form for kristendom². Det er derimod en slags national religion, som er fælles for hele den amerikanske befolkning på tværs af forskellige religiøse trosretninger.

Det er dog ikke kun i USA, at der findes civilreligion. I mange moderne sekulariserede lande i Vesten eksisterer der sideløbende med de etablerede religioner en særlig civilreligion. I Danmark kommer dette bl.a. til udtryk i dronningens nytårstale, hvor majestæten afslutter sin tale med at sige „Gud bevare Danmark“. Dermed beder dronning Margrethe d. 2. ligesom den amerikanske præsident Gud om at beskytte og opretholde fødeledet. På samme tid er nytårstalen en begivenhed, der samler det danske befolkning som ét folk og samtidig bekræfter den enkeltes tilhørsforhold til Danmark. Et andet eksempel på dansk civilreligion ses i forbindelse med

■ 1. Bibelbælte – Område i det sydøstlige USA, hvor konservativ protestantisk kristendom står stærkt og dominerer kulturen.

■ 2. Konventionel – etableret kirkesamfund.

nationalflaget, „Dannebrog“. Den rød-hvide fane har en særlig status i befolkningen, og det behandles med stor ærefrygt. Der er særlige religiøse ritualer forbundet med flaghejsning, ligesom historien bag flaget også har en mytologisk karakter. Dannebrog følger danskerne fra vugge til grav, sættes i lagkagen på fødselsdage, bruges som dekoration på juletræet og hilser rejsende velkommen hjem i lufthavnen. Således er civilreligion en religion, som mange ofte dyrker uden selv at være bevidste om det.

First Graders Reciting Pledge of Allegiance, 1948.

Definition af begrebet

Begrebet civilreligion dækker over de forestillinger, symboler og ritualer, der forholder sig til fortiden, nutiden og fremtiden, som knytter et folk sammen i et fællesskab, som overskridter kulturelle, religiøse, etniske og politiske grænser mellem forskellige grupper i samfundet³. Ordet „civil“ henviser til civilsamfundet, dvs. den del af samfundet, som er uden for staten. Således er civilreligion ikke en statsreligion, men en national og folkelig religion. Mens staten er et vertikalt politisk magtapparat, dvs. styret oppefra og ned, er nationen et horisontalt og dermed bredt, følelsesmæs-

sigt fællesskab i befolkningen. Civilreligion dyrkes derfor ved offentlige begivenheder, hvor et lands befolkning er samlet som nation. Det kan f.eks. være ved fejring af nationale helligdage eller sportslandskampe, hvor nationalsangen synges, og landets fane hejses og hylides. Her bekræftes folkets nationale identitet gennem særlige kollektive ritualer, som gentages år efter år. I den forbindelse henvises ofte til mytner om landets og folkets oprindelse samt historier om nationale helte i kamp for fædrelandet. Civilreligionen er tilgængelig for alle, som ønsker at være en del af det nationale og folkelige fællesskab.

Når man skal undersøge en befolknings religiøsitet, er det vigtigt at skelne mellem det enkelte menneskes personlige religion og civilreligion. Den personlige religion kaldes i den forbindelse *partikulær religion* og er f.eks. katolicisme, protestantisme eller islam. Den er partikulær, fordi den er særlig for det enkelte menneske og tilhører den *private sfære*. Den dyrkes måske i et religiøst fællesskab med andre i en kirke, moske eller synagoge, men er ellers ikke en del af det offentlige rum. Denne tro er ikke den samme som civilreligionen, der ikke tilhører én bestemt religiøs trosretning, men er betinget af nationalitet. Således er civilreligion ikke nødvendigvis det samme som en statsreligion, som f.eks. evangelisk-luthersk kristendom i form af den danske folkekirke, der ifølge grundloven er den officielle tro i Danmark.

Det teoretiske grundlag

Civilreligion er et religionssociologisk begreb, som opstod i løbet af det moderne samfunds fremkomst. I forbindelse med de nye demokratiske statsdannelse opstod en ny form for religiøsitet, der opdyrkede en kult omkring det nationale. Det kom bl.a. til udtryk gennem symboler som flag, forfatning, sange, helte og monumenter samt helligdage. Befolkningen tog disse elementer til sig og knyttede efterhånden stærke følelser til dem. Sådanne overvejende civilreligiøse symboler kom til at spille en vigtig rolle i dannelsen af national identitet i det moderne samfund. Flere sociologer har gennem tiden forsøgt at forklare denne udvikling og dermed fænomenet civilreligion. De vigtigste er her *Rousseau*, *Durkheim* og *Bellah*. Først en gennemgang af religionsudviklingen i det moderne samfund.

Da religion blev umoderne

Med det moderne samfunds gennembrud omkring slutningen af 1800-tallet skete der en markant ændring af religionens rolle i samfundet. Etablerede religiøse institutioner, som kirke og klostre fik mindre betydning, og tro blev en sag for individet. Denne udvikling kaldes i religionsvidenskaben for *seklarisering*. Det betyder, at der skete en verdsliggørelse eller en

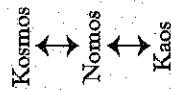
desakralisering, dvs. en afhelliggørelse, af samfundet. Sekulariseringen var imidlertid ikke kun knyttet til det moderne samfunds fremvækst. Det var en proces, der startede i renessancen, og som fortsatte igennem oplysningstiden for så at kulminere i moderne tid.

Ifølge religionssociologen Peter Berger var religion i det traditionelle samfund centrum i menneskets liv. Derfor kunne religionen her ses som en slags hellig himmelhvelving „Sacred Canopy“, der overdækkede hele samfundet. Alle samfundsmæssige forhold, såsom politik, videnskab og kultur, hørte ind under troens område. Endvidere kunne alle livets store spørgsmål besvares ud fra læsning eller tolkning af de hellige skrifter. Et eksempel på dette var den kristne kirke i middelalderen. Kristendommen

Figur 1.1.

Peter Berger: kosmos – nomos – kaos

Menneskets virkelighed er nomos (det tildelte), som balancerer mellem kosmos og kaos. Ifølge Berger er religion et fænomen, som mennesket har skabt for at kunne opretholde samfundet. Mennesket bruger det helliggjorte kosmos, som et fortolkningsapparat for dets eget liv. Dermed bliver religion en beskyttende himmelhvelving, der giver legitimitet, mening og orden til de sårbare konstruktioner, som samfundet kalder virkelighed, nomos. At leve i en social virkelighed, som eks. kirken, giver mennesket en tryghed og en fornemmelse af, at samfundet vogter over det. Uden dette ville kaos herske.

Kosmos:

- En anden verden, hvor man kan placere uforklarlige og uoverkommelige aspekter
- Et menneskeskabt fænomen, som er nødvendigt for at opretholde den virkelige verden, nomos

Nomos:

- Denne verden
- Samfundsstruktur
- Skrøbelig

Kaos:

- Ustabil verdensløshed
- Det ikke at høre til
- Skaber anomi

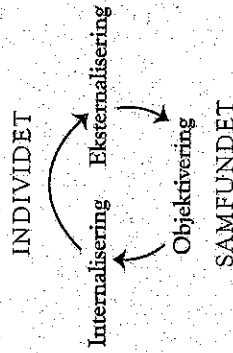
Kilde: Peter L. Berger
„Religion, samfund og virkelighed“, Oversat af Erik Lyng, Viborg, Lindhardt og Ringhof 1974.

Figur 1.2.
Peter Bergers dialektiske model

Ifølge Peter Berger eksisterer der et dialektisk forhold mellem menneske og samfund. I den forbindelse spiller religion en vigtig rolle. Samfundet er et produkt, som mennesket har skabt. Det har ikke nogen væren ud over den, som det tillægges af den menneskelige aktivitet og bevidsthed. Dvs. der kan ikke eksistere nogen social virkelighed adskilt fra mennesket. Samtidig er mennesket et produkt af samfundet. Samfundet eksisterede, før det enkelte individ blev født, og det vil eksistere, efter at det er dødt. Mennesket er i samfundet, og det er igennem de sociale processer, at individet bliver en person samt opnår og kan fastholde en identitet. Det er endvidere i samfundet, at individet gennemfører de forskellige projekter, som konstituerer dets liv. Derfor kan mennesker ikke eksistere adskilt fra samfundet. Herigennem opstår det gensidige afhængighedsforhold mellem samfund og menneske.

Samfundets dialektiske proces består af tre skridt:

1. Eksternalisering
2. Objektivering
3. Internalisering.

I det første skridt bliver samfundet et menneskeligt produkt. Herefter sker der en objektivering, hvor samfundet får selvstændig karakter. Det sidste trin er internalisering, og her bliver mennesket et produkt af samfundet. Den dialektiske proces mellem menneske og samfund kan sammenlignes med et menneske, som får en idé og laver et nyt produkt. Efterfølgende får det nye produkt selvstændig karakter og bliver uafhængig af personen. Herefter påvirker produktet nogle nye mennesker og er således en del af deres virkelighed, hvorefter de selv får nye idéer, og så gentager processen sig.

I processens andet skridt, objektiveringen, opstår „The Sacred Canopy“, den hellige himmelhvelving. Dette fænomen konfronterer de oprindelige producenter, idet den står udenfor og er noget andet end dem selv. Religion er således en menneskeskabt virksom-

>>

Kilde: Peter L. Berger,
„The Sacred Canopy,
Elements of a Sociological
Theory of Religion“, Gar-
den City, N.Y: Doubleday,
1967.

1. Dialektisk - Gensidig
påvirkning

hed, hvorigennem der oprettes et helligt kosmos (Sacred Canopy), som både overskrider og omfatter mennesket. Dette opfattes som en utrolig magtfuld virkelighed, og dog henvender det sig til mennesket og placerer dets liv i en afgørende, betydningsfuld orden.

havde her monopol på viden og dermed sandheden. Derfor var kirken meget dominerende og magtfuld. Dette begyndte dog at ændre sig i 1500-1600-tallet, hvor især naturvidenskaben satte spørgsmålstegn ved de kristne dogmer og Bibelens ord. De nye opfindelser og opdagelser åbnede dørene til ukendte områder og fænomener, som lå ud over kirkens forklaringsevne. Det revolutionerede menneskers syn på verden og sig selv og skabte grobund for det moderne individ. Dette er præget af individualitet og sætter sig selv i centrum i stedet for Gud.

Individualitet var også udgangspunktet for *Martin Luthers* opgør med den katolske kirke i 1517. Den tyske reformator mente, at tilgivelse og frelse udelukkende var et anliggende mellem det enkelte menneske og Gud uden kirke og gejstlighed som mellemled. Han så derfor bl.a. kirkens omfattende afladshandel som foragtelig og en forvrængning af Bibelens ord. Reformationen svækkede den katolske kirkes magt betydeligt, da kirkens enorme jordbesiddelse og ejendom blev inddraget af staten i de nye protestantiske nationer. Således blev den verdslige strat pludselig den største magt-faktor i samfundet. Denne udvikling fortsatte i 1700-1800-tallet, hvor oplysningstænkernes tanker om fornuft og rationalitet var med til at forstærke verdensliggørelsen af samfundet.

Ifølge sekulariseringsteorien førte udviklingen til en *privatisering, differenciering og marginalisering* af religionen. Dette betød, at religion gik fra at være et fælles anliggende, som blev dyrket i offentlighed, til at blive en privatsag for individet. Endvidere udviklede kristendommen sig fra at være en ensrettet tro, som blev styret af kirken, til at blive mange forskellige religiøse retninger, der var tilpasset den enkelte persons behov. Derudover blev religion kørt ud på et sidespor i både samfundet og det enkelte menneskes liv, idet tro ikke længere var omdrejningspunktet her, men blot en biting blandt mange andre. Det er dog ikke alle religionssociologer, som er enige om, at religion helt er forsvundet fra den offentlige sfære. Nogle mener, at den stadigvæk findes her, dog i en anden form end den traditionelle tro. Nærlig som en *civilreligion*.

Teorier om civilreligion

Rousseau

Udtrykket *civilreligion* stammer helt tilbage fra det 18. århundrede. Det blev første gang brugt af den schweizisk-franske oplysningfilosof *Jean Jacques Rousseau* (1712-1778). Han argumenterede i sit store værk "Du contrat social" ("Samfundspagten") fra 1762 for, at ethvert moderne samfund havde brug for en civilreligion til at integrere sine samfundsmedlemmer. Denne religion skulle lære borgerne at elske deres fædreland og dets love, samt at sætte en ære i at udføre de forpligtelser, som hørte med til at være borger i et land med en demokratisk styreform. Dogmerne i en sådan civilreligion skulle være få og simple og fremføres af magthaveren i samfundet uden nærmere forklaring for folket. De civilreligiøse dogmer skulle indeholde en tro på en almægtig, alvidende og barmhjertig guddom, et liv efter døden, belønning af dydighed og retfærdighed samt afstraffelse af synd. På den måde kom borgerne til at stå til regnskab for en højere transcendent magt⁴, som de ikke kunne sætte spørgsmålstegn ved. Rousseau foreslåede også, at en civilreligion kunne føre til religiøs intolerance over for andre partikulære religioner. Denne negative udvikling måtte undgås for ikke at krænke borgernes nye ret til religionsfrihed, som var et grundlæggende element i den liberalistiske ideologi. Derfor måtte statens religiøse magt og indflydelse indskrænkes til kun at omhandle civilreligionen. Alle religiøse holdninger og trosspørgsmål, som ikke omhandlede samfundet, skulle således ligge uden for statens rækkevidde og frit kunne dyrkes af borgerne.

"Undersåtterne skylder således ikke sverænen regnskab for deres meninger, undertagen for så vidt disse har betydning for fællesskabet. Men det er vigtigt for staten, at hver statsborger har en religion, som får ham til at holde af sine pligter, men denne religions dogmer interesserer hverken staten eller dennes medlemmer, når blot disse dogmer angår moralen og de pligter, som den, der bekendt sig til religionen, er forpligtet til at opfylde over for andre. (...) Der findes altså en ten civil trosbekendelse, hvis artikler det tilkommer sverænen at formulere, ikke præcis som religionsdogmer, men som samfundsskikkelser, uden hvilke man hverken kan være en god statsborger eller tro undersåt."

Ifølge Rousseau var civilreligion en politisk religion. Den var statsstyret og skulle fungere som et politisk redskab til udbredelse og manifestering af den herskende ideologi i samfundet. Ved at borgerne blev påtvunget et sæt fælles nationale trosforestillinger baseret på borgerlige dyder ville de føle sig som en del af et større fællesskab og således støtte op om staten. Hvis en borger derimod ikke troede på denne civilreligion, blev han eks-

■ 4. Transcendent magt - en guddommelig eller overnaturlig magt, som ligger uden for menneskers sædvanlige erfaring eller erkendelse.

Uddrag af Jean Jacques Rousseau, "Samfundspagten", oversat af Michael Larsen, Rhodos, Kbh., 1987, s. 237-238.

kluderer af fællesskabet og mistede sit borgerskab. På denne måde kunne staten kontrollere og manipulere med sine medborgere, som det passede den.

Durkheim

Den franske sociolog *Emile Durkheim* (1858-1917) er ligeledes en af havsmændene til teorien om civilreligion. Hans tilgang til emnet var dog anderledes end Rousseaus, idet han opfattede civilreligion som et spontant opstået kulturelt fænomen og ikke som en påtvungen tro fra statens side. Durkheim brugte aldrig selve ordet „civilreligion“, men hans teori om religion og social integration i værket „*Les formes élémentaires de la vie religieuse*“ („Det religiøse livs elementære former“) fra 1912 blev alligevel en milepæl i forskningen inden for dette religionssociologiske felt. Han baserede sin forskning på etnografiske studier af totemisme⁵ hos australske aboriginer⁶, da dette fænomen for Durkheim repræsenterede den mest elementære form for religion. Her konkluderede han, at når de troende gennem ritualer og symbolbrug dyrkede deres guder og helligdomme, var det i virkeligheden *samfundet*, som var genstand for dyrkelsen. Således var forestillingerne om gud(er) og det hellige blot fordrejede udtryk for samfundet som en reel kraft. Samfundet var således en moralsk kraft, der fremtvang respektrfølelse og idéer om det hellige hos individet. Omvendt var religion også med til at opretholde samfundet, da dyrkelsen af kollektive symboler, ritualer og ceremonier knyttede individerne til hinanden og dermed også til samfundet. Derfor havde religion også en social integrerende funktion i samfundet.

Ifølge Durkheim var vilkårene for en moderne religion dog anderledes end for en traditionel religion. I et moderne samfund kunne religion ikke længere bestå af troen på overnaturlige guder. Troen måtte i stedet fokusere mere på verdslige fænomener og symboler. Civilreligion, i form af en politisk kult, kunne således være en bæredygtig form for religiositet under moderne samfundsforhold. Et eksempel på dette opstod under den franske revolution. Det intense politiske liv under denne samfundsomvæltning skabte nye ceremonier, ritualer og symboler. Her hyldede nationen de demokratiske institutioner, idéerne om individets frihed og de universelle menneskeretigheder. Dette skabte opbakning til den nye nation og gav de franske borgere en følelse af samhørighed.

Bellah

I slutningen af 1960'erne blev fænomenet civilreligion igen aktuelt i religionsforskningen. Det skete, da den amerikanske sociolog *Robert N. Bellah* fremlagde teorien om en amerikansk civilreligion. Han tese var, at der i USA fandtes en fælles religiøs faktor, som eksisterede uafhængigt af

■ 5. *Totemisme* - troen på, at der eksisterer et overnaturligt forhold mellem et menneske eller en gruppe af mennesker og en dyre eller planteart (eller en art af fysiske objekter). *Klan-totemisme* betegner det forhold, at en forfæder, et dyr, en plante eller et objekt ses som en hel klans ophav, og det eller de symboler, som forbindes hermed, vil være klansens totem (Gads religionsleksikon 1999).

■ 6. *Aboriginer* - den indfødte befolkning i Australien.

Figur 1.3. Sammenligning af Rousseau og Durkheim

Rousseau	Durkheim
Politisk religion	Civil religion
Ideologi	Kultur
Statsstyret „Top - down“	Folkelig opbakning „Down - top“
Påtvungne værdier	Spontane værdier
Mekanisk solidaritet ¹	Organisk solidaritet ²

kirke, stat og religiøse konfessioner. Således havde den konstitutionelle adskillelsen af religion og politik i landet ikke afskåret den politiske verden fra også at have en religiøs dimension. Bellah's teori lå i forlængelse af traditionen fra Durkheim, og han mente ligeledes, at samfundet hvilede på en moralsk-religiøs forståelse. Samfundet var en totalitet, og religionens funktion var at give mening og motivation til hele systemet. Bellah så derfor for religion som et universelt fænomen. Selv hvor gennemgribende religiøse symbolsystemer var blevet forkastet, kunne individers og grupperes løsninger på fundamentale spørgsmål om orientering og identitet ses som religiøse. På den baggrund afviste han den del af sekulariserings-teorien, som hævdede, at religiøs tro i det moderne samfund ikke eksisterende i den offentlige sfære. Denne teori bliver gennemgået nærmere i kapitel 3.

Kritik og senere forskning

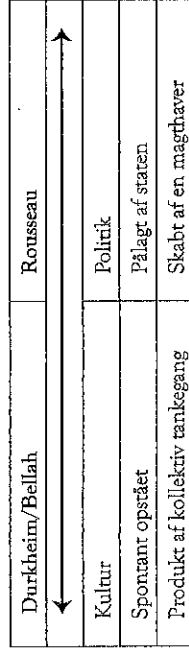
Robert N. Bellahs teori om amerikansk civilreligion skabte stor debat i den religionssociologiske forskningsverden i 1970'erne. Men allerede 20 år senere var den bredt anerkendt inden for forskningen i civilreligion, og ingen satte længere spørgsmålstegn ved dens gyldighed. Dette mener religionssociologen *Marcia Crisci* er et stort problem og i værket „From Civil to Political Religion - The Intersection of Culture, Religion and Politics“ fra 2001 problematiserer hun denne ensoprettede tilgang til emnet. Crisci pointerer, at religionsociologien i dens forblændelse over Bellahs kulturelle forståelse af begrebet, har overset et vigtigt aspekt i teorien om civilreligion, nemlig at fænomenet også har en stærk politisk og bevidst manipulerende karakter. Derfor har teorien ifølge Crisci store begrænsninger, især i forhold til at kunne forklare fænomenet civilreligion i andre samfund end det amerikanske. Hun efterlyser derfor en bredere definition af begrebet og argumenterer for, at Rousseaus teori om en politisk religion

1. *Mekanisk solidaritet* - ses i primitive, førmoderne samfund, hvor fællesskabet er baseret på lighed. Her eksisterer en kollektiv bevidsthed, som knytter individet til samfundet og samtidig giver samfundet stærk moralsk konsensus. Der er få religiøse forestillinger, og fællesskabet er helligt.

2. *Organisk solidaritet* - findes i moderne, differenterede samfund og eksisterer i kraft af forskellige deling af opgaver og afhængighedsforhold mellem individerne, som finder sammen i forskellige fællesskaber, som passer til deres individuelle behov. Her er ingen fæste forestillinger, og individet er helligt.

skal tilbage på banen. Cristi mener, at man må forstå civilreligion som et dialektisk forhold mellem politik og kultur, og foreslår en model, som favner både Rousseaus og Durkheim/Bellahs teorier.

Figur 1.4.
Civilreligion i et bredt perspektiv
– både kultur og politik

Amerikansk civilreligion – forening af religion og politik

Civilreligion eksisterer som sagt i mange lande, men igen steder kommer den dog så tydeligt til udtryk som i USA. Derfor kan man lære meget om dette religiøse fænomen ved at studere det i den amerikanske kontekst. Grundlaget for den amerikanske civilreligion skal findes i den puritanske arv og indflydelsen fra oplysningstidens idéer

„A City upon a Hill“

Puritanerne var blandt de første kolonister, der ankom til Amerika i starten af 1600-tallet. De havde forladt England, fordi de ikke kunne komme overens med den anglikanske statskirke og kongemagten i landet. Problemerne var opstået, fordi den puritanske vækkelsesbevægelse havde fremsat krav om en yderligere „renselse“ af statskirken for de sidste levn af katolicismen. I de puritanske øjne var reformationen ikke fuldt ud, før det gamle bispe styre var fjernet og erstattet af et puritansk ældstestyre, som derefter overtog kirkestyret i en vis uafhængighed af staten. Dette krav faldt ikke i god jord hos den engelske konge, som også var den anglikanske statskirkes leder. Han så det som en reel trussel mod kirken – og dermed hans egen – magtposition i samfundet og gav derfor puritanerne valget mellem at flygte ud af England eller ende i fængsel. Derfor rejste mange puritanere sammen med andre kristne minoritetsgrupper, såsom kvækerne og nogle enkelte katolikker, over Atlanten til Amerika, hvor de på østkysten dannede kristne kolonier i overensstemmelse med deres tro. Her ønskede de at skabe „a City upon a Hill“, der ville ære Gud på den eneste sande måde og være et eksempel for resten af verden.